

Bistand som våpen

Økonomisk vekst og velstand blir sett på som en viktig garantist for fred, men det er usikkert om militær bruk av bistand bedrer den lokale sikkerheten. Slik bistand kan føre til et uklart skille mellom okkupasjonsmakten og humanitære organisasjoner. Drapet på åtte utenlandske helsearbeidere i Afghanistan i august 2010 førte igjen til debatt rundt denne avgrensningen.

I både Irak og Afghanistan har USA systematisk brukt bistand for å bekjempe militser og andre væpnede grupperinger (1). I motsetning til tradisjonelle konflikter der målet er kontroll over territorium, har målet vært kontroll over befolkningen. Gjennom bistand ønsker man å få sivilbefolkningen til å samarbeide, slik at militsmedlemmer lettere kan identifiseres (2). Men har slik bruk av bistand noen militær effekt, og truer bruken av militær bistand sikkerheten til frivillige hjelpearbeidere?

Uklart skille

I Irak har USA vektlagt forbedring av generell infrastruktur, som utbygging av vann og kloakk. I Bagdad ble tusenvis av lokale innbyggere rekruttert i forbindelse med flere større prosjekter i bydelen Sadr City. Den primært sjiamuslimske bydelen, med åpne kloakksystemer og stor fattigdom, ble av amerikanske myndigheter lenge ansett som en generator for både epidemier og opprørere. Det ble senere hevdet at disse prosjektene førte til en markant reduksjon i antall angrep (1). Mindre prosjekter som forbedring av primærhelsetjenester og tannhelsetjenester, har også vært et viktig element i den amerikanske strategien (3).

Den kaotiske situasjonen i Irak medførte at det var lite kontroll over hvordan den militære bistanden ble brukt. Lokale militsgrupper har i noen tilfeller hevdet at de selv står bak amerikanske prosjekter eller at de har mottatt bistandsmidlene selv (4).

Sivile bistandsorganisasjoner har vært svært kritiske. Drapet på åtte utenlandske helsearbeidere i Afghanistan i august 2010 førte igjen til debatt rundt avgrensningen mellom humanitære organisasjoners og militærets rolle i konflikter. Når skillet mellom humanitære organisasjoner og okkupasjonsmakten gradvis blir mer uklar, frykter man at flere vil bli ofre for slike angrep. Militær bistand kan også føre til at væpnede grupperinger hyppigere vil angripe sivilbefolkningen som mottar bistand, enten i et forsøk på å hindre samarbeid med mili-

«Når skillet mellom humanitære organisasjoner og okkupasjonsmakten gradvis blir mer uklar, frykter man at flere vil bli ofre for slike angrep»

tære styrker eller for å straffe befolkningen. Samtidig er det usikkert om det amerikanske militæret alene kan klandres for eventuelle angrep på humanitære hjelpeorganisasjoner. Slik bruk av bistand er på ingen måte forbeholdt militæret. Hamas og andre militante grupperinger har også tilbudt helse- og sosialtjenester for å oppnå kontroll over sivilbefolkningen. I forbindelse med flom- og jordskjelvkatastrofene i Pakistan var det aktiv konkurranse mellom det amerikanske militæret og lokale bistandsorganisasjoner med koblinger til Taliban.

Militær effekt?

Det er knyttet stor usikkerhet til om det å benytte militære bistandsprosjekter gir noen sikkerhetsmessig gevinst for befolkningen. Det stilles bl.a. spørsmål om i hvilken grad pasientgrupper som mottar militær helsehjelp kan spille noen avgjørende rolle for sikkerhetssituasjonen (3).

Innen konfliktforskning blir økonomisk vekst og velstand sett på som den viktigste garantisten for fred, men det er foretatt lite forskning på militær bruk av bistand i pågående konflikter. En studie fra Irak antyder at helserelaterte prosjekter har liten eller ingen effekt, men at mindre, lokale prosjekter kan ha en begrenset sikkerhetsmessig effekt (5).

Til tross for at den militære effekten er høyst usikker, vil bruk av militær bistand trolig fortsette. Angrepet på vestlige bistandsarbeidere i Afghanistan førte til stor internasjonal medieinteresse. For væpnede grupperinger som ønsker å skape et bilde av manglende stabilitet, utgjør derfor vestlige bistandsarbeidere et attraktivt mål. Når de væpnede grupperingene samtidig kan «asso-

siere» sivile bistandsarbeidere med militære operasjoner, kan det være med på å «legitimere» angrepene. For uavhengig helsepersonell og humanitære organisasjoner betyr dette at det vil være enda viktigere enn tidligere å presisere nøytralitet overfor lokalbefolkningen og det internasjonale samfunnet generelt.

Håvard Wahl Kongsgård

haavard.kongsgaard@gmail.com
Institutt for fredsforskning (IPRIO)
Postboks 9229 Grønland
0134 Oslo

Oppgitte interessekonflikter: Ingen

Litteratur

- Chiarelli PW, Michaelis PR. Winning the peace: the requirement for full-spectrum operations. *Military Review* July-August 2005. www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/chiarelli.pdf [6.1.2011].
- Headquarters Department of the Army. FM 3-24 Counterinsurgency. <http://tinyurl.com/29vws4t> [21.12.2010].
- Rice MS, Jones OJ. Medical operations counterinsurgency warfare: desired effects and unintended consequences. *Military Review* May-June 2010. http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/repository/MilitaryReview_201006300001-MD.xml [6.1.2011].
- Collier, CA. Now that we're leaving Iraq, what did we learn? *Military Review* September-October 2010. http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/repository/MilitaryReview_201010310001-MD.xml [6.1.2011].
- Berman E, Shapiro JN, Felner JH. Can hearts and minds be bought? The economics of counterinsurgency in Iraq. Working Paper 14606. National Bureau of Economic Research. Side 28-32. tinyurl.com/34juypp [3.12.2010].

Mottatt 9.11. 2010, første revisjon innsendt 7.12. 2010, godkjent 6.1. 2011. Medisinsk redaktør Mette Sagsveen.